

Nr 158.

Av herrar **Holmbäck** och **Holmström**, om inrättande av en biträdande lärarbefattning i musikhistoria med musikteori vid Uppsala universitet.

Det är ett lika obestridligt som glädjande tecken, att intresset för musiken som konst och kulturfaktor under de två sista decennierna stigit i utomordentlig grad i vårt land. Statsmakterna ha också i sin mån med öppen blick för betydelsen av en högre musikkultur vidtagit en del åtgärder för att låta även bredare befolkningslager åtnjuta de värden som tonkonsten förmår ge av vederkvickelse och bildning. Tack vare anslagen till Sveriges orkesterföreningars riksförbund — för att nämna ett exempel — ha ett stort antal städer och större orter i landet kunnat ordna en orkesterverksamhet som — utan att mäta deras verksamhet med de stora statsunderstödda symfoniorkestrarnas mått — förvisso varit både glädjespridare och i vissa hänseenden små undervisningsanstalter i den högre musikens tjänst.

Men det finnes alltjämt ett område inom musikkulturens domäner som vårt land så gott som fullständigt försummat — musikvetenskapens. Medan Sverige har 5 professurer och mer än ett dussin docenturer i konsthistoria, så äga i musikvetenskap våra universitet och högskolor ingen professor, ingen stipendierad docent och blott två ostipendierade docenter, bägge vid Uppsala universitet. Och dock är det knappast en mansålder sedan de gamla estetikprofessorerna vid universiteten delades upp i lärostolar för litteratur och för konst, medan det tredje ingående elementet däri, musiken, blivit utan. Och likväl kan det ej råda något tvivel om, att en så pass mångsidig och delvis högt utvecklad musikodling, som f. n. finnes i vårt land, förutsätter och absolut behöver också organ för en vetenskaplig forskning och undervisning även i musikens historia och teori.

Sverige är i detta hänseende bland de sämst ställda kulturländerna i världen och så länge detta tillstånd råder, saknar vår musikaliska kultur de möjligheter till en planmässig översyn och högre kulturinriktning av tonkonsten som endast högskolornas undervisning och forskning kunna erbjuda.

I Tyskland resp. Österrike ha professurer i musikforskning funnits alltsedan 1830- resp. 1860-talen. Sådana lärostolar inrättades mot slutet av seklet också i Schweiz och Frankrike, något senare följde Danmark och Finland. I sistnämnda land finnas t. o. m. två professurer i ämnet. Det i så många hänseenden konservativa England har sedan gammalt haft musikaliska lärotjänster av universitetskaraktär och musiken har städse varit ett akademiskt fack som alla andra, alltså med examination och grader. Musikvetenskapen har emellertid vunnit sin egentliga styrka, metoder och or-

ganisatoriska utbyggnad på tyskt kulturområde, där den praktiska musikodlingen såväl i produktivt som reproduktivt hänseende åtminstone tidvis nått en kvalitativ och kvantitativ höjdpunkt. Här må som exempel på den musikvetenskapliga organisationens art, omfång och betydelse anföras några uppgifter om förhållandena vid tyska högskolor under läsåret 1932/33. Antalet orter med ordnad undervisning i ämnet var omkring 30; bland dem voro Berlin, Breslau, Freiburg i/Br., Köln (a. Rh), Leipzig, Hamburg och Halle a. d. S. särskilt betydande centralpunkter för musikvetenskaplig forskning. I Berlin undervisade vid universitetet 6 professorer, 3 docenter och 3 lärare i liturgisk musik, musikalisk facklära och röstvård, vid Staatliche Akademie für Kirchen- und Schulmusik 10 lärare i till musikforskning hörande ämnen, åtskilliga dock av delvis praktisk art. Vid Staatliche akademische Hochschule für Musik und Musikwissenschaft und Musikwissenschaft 6 och vid Technische Hochschule 2 lärare. I Breslau funnos 7 lärare vid olika anstalter, i Freiburg 3, i Köln 8, i Leipzig 4, i München 7, i Halle 4, i Hamburg 4 o. s. v. Givetvis voro ej alla dessa ordinarie och ej heller alla verksamma inom en strängt vetenskaplig ram. Men under alla förhållanden voro och äro alltså på dessa orter ett flertal forskare bundna vid universiteten med ordinarie tjänstgöring. Vid de större universiteterna stå särskilda, ofta rikt utrustade institut till förfogande för den musikvetenskapliga undervisningen.

Den kraftfullt uppblomstrande musikvetenskapen i Tyskland medförde år 1899 grundandet av det internationella sällskapet för musikforskning, till vilket också en ung svensk knöts, numera prof. Tobias Norlind vid Musikhögskolan. Han utnämndes 1909 till docent i litteratur- och musikhistoria vid Lunds universitet under prof. Wrangel. Dessvärre medgåvo ej omständigheterna någon sammanhängande längre tids akademisk undervisning. Efter 10 år lämnade han Lund. Först 1926 tillsattes en ny docent, denna gång vid Stockholms högskola. Dess innehavare, som dog 1939, meddelade likväl endast under en termin akademisk undervisning. Hösten 1927 förordnades fil. dr. Carl-Allan Moberg till docent vid Uppsala universitet och fr. o. m. vårterminen 1928 har denne givit regelbunden akademisk undervisning i ämnet, de två första åren i form av föreläsningar, senare därjämte även seminarieövningar, vilka varit uppdelade på en högre och en lägre avdelning. Han har uppburit docentstipendium läsåren 1933—40.

Med åren har ett allt större antal studerande sökt sig in på den musikvetenskapliga banan genom studier vid Uppsala universitet och därvid har det varit påfallande, i vilken grad de högre betygen och examina eftersträfvats, så att doc. Moberg f. n. har ett stort antal elever på alla stadier av utveckling, såväl nybörjare, filosofiekandidater, som förbereda sig för licentiatexamen och licentiat, som skriva på sina doktorsavhandlingar. 1941 disputerade en av dessa studerande för doktorsgrad och förordnades till docent vid universitetet.

Ämnets uppblomstring uppmärksammades av universitetsberedningen, som i sitt betänkande (Statens offentl. utredningar 1937: 36) s. 164 uttalade, att »det förefinnes . . . i vårt land behov även av en vetenskapligt lagd undervisning i musikens historia och teori, och denna undervisning liksom den i samband därmed bedrivna forskningen kan tänkas vara förlagd antingen till musikkonservatoriet eller till ett akademiskt lärosäte.»

Sedan doc. Moberg tjänstgjort som docent i ämnet i Uppsala under 10 år, hemställde humanistiska sektionen vid universitet i en skrivelse den 7/4 1938 till större akademiska konsistoriet, att universitetet måtte i sina petita till 1939 års riksdag göra framställning om ett anslag å 8 200 kronor till inrättande av en s. k. biträdande lärarbefattning i musikhistoria med musikteori från den 1 juli 1939. Det anfördes vid ärendets behandling, att behovet av en sådan befattning vore höjt över varje tvivel, »såväl med hänsyn till det ständigt stigande antalet studerande inom ämnet som också med tanke på den höjning i Sveriges musikaliska kulturnivå som skett under senare årtionden, vilket allt gör en högsta påbyggnad av den musikaliska studieorganisationen inom universitetsundervisningens ram till en lika naturlig som oundgänglig sak.» Framställningen, som upptogs av konsistoriet, beaktades även av universitetskanslern, som upptog den bland sina petita, men ärendet föranledde ej någon regeringens åtgärd.

Sektionen upprepade sin framställning den 13 april 1939 och den 19 april 1940. Vid det senare tillfället uttalade den sig sålunda: »Under återopande av vad sålunda tidigare i detta ärende anförts och under framhållande av att något anslag för akademisk undervisning och examination i ämnet musikhistoria med musikteori vid svenska universitet numera icke stode till förfogande sedan tiden för docenten Carl-Allan Mobergs innehav av docentstipendium den 31 mars 1940 utgått, ävensom att ett stort antal studerande f. n. bedreve studier i ämnet, beslöt sektionen anhålla, att konsistoriet måtte upprepa ifrågavarande petitum . . .»

Med anledning av att tiden för docenten Mobergs docentstipendium snart skulle utgå uppvaktades ecklesiastikministern den 29 mars 1940 av en delegation av studenter från Uppsala universitet, som i egna och 34 andra musikstuderandes namn i en skrivelse framlade sina allvarliga bekymmer över den situation som kunde tänkas uppstå, då docenten Moberg ej längre uppbure något stipendium från universitetet. »Vi ha alla» — heter det — »byggt våra planer för framtiden på den förutsättningen, att vi skulle kunna fullfölja våra påbörjade musikvetenskapliga studier, ja en del av oss ha t. o. m. gjort ämnet musikhistoria med musikteori till huvudämne för att däri nå de högsta akademiska grader. Detta ha vi vågat göra endast i den tron, att vi alltid kunde påräkna stödet och hjälpen från en akademisk lärars sida. Det musikvetenskapliga arbetet är nämligen, på grund av ämnets egenart och svåråtkomliga natur, i oundgängligt behov av akademisk un-

dervisning och handledning. Sådan undervisning och examination finnes för ögonblicket icke annorstädes i riket än vid Uppsala universitet . . . Det är uppenbart, att vårt studiearbete, som i vissa fall nått en betydande omfattning, därigenom skulle tillfogas stor, ja obotlig skada.» Studenterna anföra också, att ämnet musikhistoria med musikteori från en ringa början vid docenturens inrättande 1927 under senare år »vuxit ut till en blomstrande vetenskapsgren, som kunnat glädja sig åt en ständigt växande skara adepter. Det har till fullo dokumenterat sig som en i förhållande till övriga vetenskapsgrenar fullt självständig akademisk disciplin med egna problemställningar och särpräglad metodik, vilkas behärskande ej kan tillägnas inom andra, vid universitet och högskolor företrädda ämnesgrupper. Ett nedläggande av det musikvetenskapliga arbetet vid Uppsala universitet skulle alltså medföra icke endast, att ämnet musikhistoria med musikteori försvunne från de akademiska läroplanerna, utan även, att akademisk svensk musikhistorisk forskning avbrötes mitt i en lovande utveckling, ett avbrott som sedermera ej på länge skulle kunna repareras.»

Efter remiss till universitetsmyndigheterna av skrivelsen uttalade filosofiska fakulteten den 5 april bl. a.: »Musikhistoria med musikteori är en humanistisk forskningsgren av stor och alltjämt växande betydelse. Akademisk undervisning och examination i detta ämne förekommer f. n. endast vid Uppsala universitet; den bestrides av docenten Carl-Allan Moberg, som varit knuten som docent i ämnet sedan den 17 december 1927. Rörande hans kompetens ber fakulteten att få hänvisa till de yttranden, som professorerna Erik Abrahamson i Köpenhamn och Otto Andersson i Åbo år 1939 avgivit såsom tillkallade sakkunniga vid tillsättandet av ett ledigt forskarstipendium. Moberg har under tiden 1 april 1933—31 mars 1940 varit innehavare av docentstipendium, men kan, sedan han i sju år innehaft detta, icke längre tilldelas dylikt stipendium. Om medel icke ställas till universitetets förfogande för ändamålet, föreligger risk, att undervisning och examination i detta ämne i vårt land i fortsättningen icke kan upprätthållas, vilket vore så mycket mer beklagligt som ett stort antal studerande f. n. bedriva studier i ämnet. Enligt fakultetens mening är det nödvändigt, att möjlighet beredes docenten Moberg att fortsätta sin verksamhet som lärare och forskare. Fakulteten får sålunda kraftigt betona vikten av att åtgärder vidtagas för upprätthållandet av undervisning och examination i musikhistoria med musikteori och hemställer att konsistoriet till kanslern för rikets universitet ingår med framställning, att kanslern måtte hos Kungl. Maj:t söka utverka, att — intill dess den ordinarie lärarbefattningen i ämnet, varav otvivelaktigt ett mycket stort behov föreligger, kan komma till stånd — ett årligt anslag uppgående åtminstone till det belopp som f. n. utgår till en docentstipendiat (6 000 kr. jämte dyrtidstillägg) räknat fr. o. m. den 1 april 1940 ställes till universitetets förfogande att utgå till docenten C.-A.

Moberg med skyldighet för honom att vid universitetet meddela undervisning i ämnet musikhistoria med musikteori i en omfattning som motsvarar en docentstipendiats undervisningsskyldighet ävensom förrätta förekommande examination i ämnet.»

I de av fakulteten åsyftade sakkunnigutlåtandena uttalar prof. E. Abrahamson i Köpenhamn bl. a. om doc. Mobergs produktion: »de bærer alle Vidne om betydelig historisk Indsigt og stor Fremstillingsevne. Af særlig Værdi synes mig især Docent Mobergs Undersøgelser over svensk middelalderlig Musik og Musikforhold og deres Videreudvikling under Reformationstiden. I disse Arbejder behandler Docent Moberg centrale Emner for nordisk Musikhistorie . . . Ved sin Bog om "Tonkonstens Historia i Västerlandet" har Docent Moberg vist ypperlige Evner for Overblik og Koncentration i Fremstillingen; ved sine Detailarbejder om svensk Musik har han lagt lige saa ypperlige Evner for Dagen med Hensyn til videnskabelig Detailforskning . . .» Prof. O. Andersson, Åbo, uttalar: Det är inte endast en brinnande forskarhåg och en sällsynt flit som får sin avspegling i dessa skrifter. De ådagalägga fastmer en övertygande grundlighet i behandlingen av källorna, kritisk skärpa och säkerhet i omdömet . . . Det andra kravet för behörighet att erhålla forskarstipendium, nämligen att den föreslagne intager »en verkligt framstående ställning inom sin vetenskap», uppfyller docenten Moberg i fullaste mått . . . Musikvetenskapen är ung i Norden. Docenten Moberg har på ett hedrande sätt bidragit att föra den framåt och hävda dess ställning vid sidan av andra humanistiska vetenskaper . . . Jag kan därtill anföra, att min uppfattning delas av vidsträckta forskarkretsar utom Sverige.» I ett nytt utlåtande av prof. Andersson, den 30 juni 1942, anför denne, efter en hänvisning till sina föregående uttalanden om doc. Moberg, ytterligare: Jag kan med så mycket större skäl hänvisa till dessa uttalanden som fastställandet av en forskares begåvning kan anses gälla en gång för alla. Docenten Moberg har ock genom sina senare verk visat mera framstående och mera mogna prov på sin forskarbegåvning och därjämte ytterligare hävdad den verkligt framstående ställning han intager ej blott inom nordisk musikvetenskap utan inom samtida europeisk.» Den 7 oktober 1942 anförde samme sakkunnige ytterligare: docenten Mobergs arbeten tillhöra det förnämsta som utgivits inom nordisk musikforskning och åtnjuta gott internationellt anseende. Så länge en lärostol i musikvetenskap saknas i Sverige är det enligt min mening synnerligen angeläget, att docenten Moberg med stöd av ett stipendium beredes möjlighet att ostörd av ekonomiska bekymmer fortsätta sin vetenskapliga forskning och undervisning.»

Till fakultetens och större akademiska konsistoriets hemställan, att kanslern för rikets universitet måtte hos Kungl. Maj:t utverka, att universitetet finge ett årligt anslag uppgående åtminstone till det belopp som f. n. utgår till en docentstipendiat, ansåg sig emellertid universitetskanslern böra ställa

sig avvisande: »Genom krigsutbrottet hösten 1939 har det statsfinansiella läget i grund förändrats. Inrättandet av den föreslagna lärarbefattningen genom anslag å riksstaten lär icke f. n. kunna ifrågakomma . . . Jag anser det emellertid synnerligen önskvärt, att examination och viss undervisning i musikhistoria kan genom ett provisoriskt arrangemang alltjämt upprätthållas vid universitetet . . .»

Efter kanslerns skrivelse fann Kungl. Maj:t vad i ärendet förekommit ej föränleda annan åtgärd än att anmoda »det större akademiska konsistoriet vid universitetet i Upsala att taga under övertvägande, huruvida möjlighet finnes att med anlitannde av till universitetets förfogande stående medel bestrida kostnaden för uppehållande i viss omfattning av undervisningen vid universitetet i ifrågavarande ämne samt anordnande av examination däri.»

Under de år som ha förflutit sedan dess har doc. Moberg från universitetets reservfond och dess fond för besparade docentstipendier som arvode för sin undervisning vid universitetet uppburit 3 600—4 000 kr. per år för examination och undervisning som i fråga om kvantiteten på intet sätt understigit en ordinarie professors; en propedeutisk kurs i ämnets allmänna delar med 4 föreläsningstimmar i veckan, proseminarieövningar i anslutning härtill eller högre seminarier två timmar i veckan. Understundom har härtill kommit någon serie av vetenskapliga föreläsningar. All undervisning har varit kostnadsfri för de studerande. Elevantalet har — trots de utomordentligt ogynnsamma tidsomständigheterna — hållit sig fullt i nivå med förkrigstidens och med andra motsvarande, ordinarie företrädade universitetsämnen studentantal.

Sistlidne höst föreslog universitetskanslern i huvudsaklig överensstämmelse med förslag från större akademiska konsistoriet inrättandet av en befattning såsom biträdande lärare i musikhistoria med musikteori med ett arvode av 8 000 kr., men departementschefen har strukit detta petitum ur statsverkspropositionen under motivering, att han av statsfinansiella skäl nödgades avstyrka bifall till denna utgiftspost, och under förhoppning, att universitetsmyndigheterna skola kunna anslå fondmedel till detta ändamål.

De skäl som tala för universitetskanslerns förslag äro emellertid av den art, att vi trots det statsfinansiella läget anse oss böra hemställa om bifall till, att docenten Moberg erhåller den befattning, som av kanslern föreslagits. Från universitetets fonder kan han icke gärna erhålla mer än nu, d. v. s. 3 600 à 4 000 kr. pr år, vilket är en orimligt låg ersättning för att han till gagnet om också ej till namnet upprätthåller en professur. Docenten Moberg blir i vår 47 år gammal och har varit akademisk lärare i 15 år. Det kan då icke vara skäligen att neka honom den trygghet, som en arvodesbefattning dock innebär, och den — i sig mycket blygsamma — lön, som föreslagits.

På grund av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville med bifall till universitetskanslerns förslag inrätta en biträdande lärarbefattning i musikhistoria med musikteori vid Uppsala universitet med ett arvode av 8 000 kr.

Stockholm den 25 januari 1943.

Å. Holmbäck.

Nils Holmström.